

УДК [008:34]:[070^654.19]+378.147

І. П. Коваленко, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, Харківська державна академія культури, м. Харків

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ТЕЛЕЖУРНАЛІСТІВ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

Висвітлено проблему формування правової культури студентів факультету кіно-телемистецтва, котрі навчаються за спеціальністю тележурналістика, в умовах становлення ринкових відносин з урахуванням особливостей їх майбутньої професійної діяльності. Проаналізовано систему формування правової культури майбутніх фахівців через навчальну діяльність у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: *тележурналістика, професійна культура, правова культура, правосвідомість.*

И. П. Коваленко, кандидат наук по социальным коммуникациям, доцент, Харьковская государственная академия культуры, г. Харьков

ФОРМИРОВАНИЕ ПРАВОВОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ ТЕЛЕЖУРНАЛИСТОВ В УСЛОВИЯХ СТАНОВЛЕНИЯ РЫНОЧНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Освещена проблема формирования правовой культуры студентов факультета кино-телеискусства, которые обучаются по специальности тележурналистика в условиях рыночных отношений с учетом особенностей их будущей профессиональной деятельности. Проанализирована система формирования правовой культуры будущих специалистов посредством учебной деятельности в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: *тележурналистика, профессиональная культура, правовая культура, правосознание.*

I. P. Kovalenko, Candidate of Sciences in Social Communications, Associate Professor, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

LEGAL CULTURE FORMATION OF THE FUTURE TV JOURNALISTS IN THE CONTEXT OF THE MARKET RELATIONS

The author highlights the problem of the legal culture formation of the future TV journalists in the context of market relations with due regard to their future professional work. The system of formation of legal culture of future experts by means of educational activities in higher educational establishments is analyzed.

Key words: *TV journalism, professional culture, legal culture, legal awareness.*

Формування правової культури є важливою проблемою загального процесу становлення молодого митця в умовах ринкових відносин. Теоретико-методологічні та емпірико-практичні аспекти формування правової культури як суспільства в цілому, так і його окремих соціальних груп висвітлені в працях: Н. Алексеева,

В. Бабкіна, В. Головченко, В. Костюка, В. Оксамитного, М. Орзиха, М. Подберезького, Л. Рабиновича, О. Скакун, А. Скуратівського, С. Сливки, Н. Ткачової, М. Цвіка, М. Щербаня та ін., серед яких велика кількість досліджень присвячена студентській молоді. Проте проблема виховання правової культури такої специфічної групи, як молоді митці в галузі тележурналісти в науковій літературі висвітлена ще недостатньо. Деякі її аспекти висвітлені в попередніх працях автора цієї статті [1; 2]. У цій розвідці, яка не претендує на всебічне розкриття цієї складної проблеми, ставиться завдання визначити сутність та роль професійної компоненти в структурі правової культури фахівців з тележурналістики.

Відповідно до статті 1 Конституції, Україна є правовою державою [3, с. 7]. Але таке визначення української державності є радше орієнтацією суспільно-політичного розвитку, ніж реалією суспільного життя. Для того, щоб Україна стала дійсно правовою, потрібно не тільки впровадити до законодавства відповідні норми та створити необхідний інституційний дизайн, але й сформувати правову культуру суспільства. Останнє — найскладніше завдання, що постає в процесі розбудови правової держави. Культура, являючи собою соціально-психологічний чинник суспільного життя, є найконсервативнішим елементом суспільних відносин. Вона змінюється повільніше, ніж нормативні та інституційні чинники їх розвитку. Проте саме зміна культури зумовлює стабілізацію нових відносин і припиняє трансформаційний процес.

Культура — це «особлива сфера та форма діяльності, що має свій зміст та свою структуру» [4, с.17]. Культура унаочнюється в стереотипах свідомості та поведінки людей, які мають певні відмінності, відповідно до того, в якій сфері здійснюється діяльність особистості. Оскільки людина є суб'єктом діяльності в різних сферах суспільного життя, в структурі її культури наявні різні складові: правова, економічна, мистецька, художня, побутова, професійна тощо. Кожен з цих видів культури активно взаємодіє один з одним, зумовлюючи специфічні особливості їх прояву у свідомості та поведінці індивідів.

Одним з найважливіших компонентів суспільної культури, що характерний для усіх її складових як системи, є правова культура. Різноаспектність правової культури зумовлена тим, що в політично організованих суспільствах увесь спектр суспільних відносин тією чи іншою мірою регулюється правом. Хоча поняття правової культури має безліч інтерпретацій, усі вони так чи інакше акцентують на тому, що правова культура являє собою відбиття права в культурі. Професійна культура являє собою другий найважливіший компо-

нент суспільної культури. Місце професійної культури в структурі суспільної культури зумовлене тим, що, по-перше, абсолютна більшість населення занята в системі суспільного виробництва, має фахову підготовку і професійно виконує свої виробничі обов'язки. По-друге, виконуючі свої професійні функції, людина в працездатному віці близько третини часу проводить на роботі. Професійну культуру можна визначити як соціально-психологічний чинник виробничого процесу, певний комплекс стереотипів свідомості і поведінки на виробництві та поза його межами, зумовлений особливостями професійної діяльності.

Професійна культура, як і інші компоненти суспільної культури, не може існувати окремо від правової культури. Специфіка професійної діяльності, з одного боку, впливає на особливості формування норм права, що відбивається, в таких його галузях, як «трудове право», «підприємницьке право», а для митців і в «авторському праві»; з іншого — на закріплення правових норм у свідомості та їх екстраполяцію на поведінку учасників виробничого процесу. Таким чином, взаємодія професійної та правової культури утворює в полі суспільної культури професійно-правовий сегмент (схема 1).

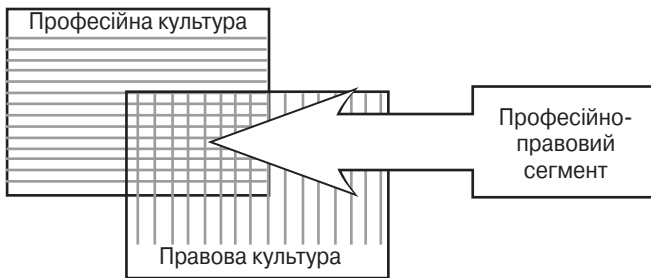

Схема 1. Професійно-правовий сегмент суспільної культури

За своїм змістом професійно-правовий сегмент являє собою певний комплекс стереотипів правосвідомості та правомірної поведінки, детермінований особливостями професійної діяльності та соціального буття особистості. На формування професійно-правового сегмента культури впливає дві групи чинників: **соціальні** та **особистісні**. До соціальних чинників належать: 1) правова система, що існує в тій чи іншій країні (зміст правових норм); 2) специфіка професійної діяльності (тип виробництва, де здійснюється професійна діяльність; комплекс виробничих обов'язків, пов'язаних з виконанням професійної діяльності). До особистісних чинників належать: 1) рівень правової освіти учасників виробничого процесу;

3) рівень та зміст їх фахової підготовки; 3) специфіка їх функціональних обов'язків; 4) їх моральні якості.

Специфіка змісту правової культури тележурналістів полягає в тому, що об'єктом їх виробничої діяльності є духовне виробництво, продукт якого — не матеріальні, а духовні цінності. Духовне виробництво є найскладнішим та найважливішим видом суспільного виробництва. Його результати не можна точно визначити, а ефективність того чи іншого продукту виявляється через певний (часто досить тривалий) проміжок часу. Проте саме духовне виробництво формує культуру суспільства, яка здатна виконувати функції, як стабілізатора суспільних відносин, так і ініціатора суспільних новацій.

В умовах інформаційної революції, яка відбувається в сучасному світі, фахівцям в галузі тележурналістики відіграють значну роль у просуванні України шляхом соціального прогресу. У виробництві та споживанні інформації важливу функцію виконує журналістика, яка в умовах інформаційної революції перебуває в процесі кардинальної трансформації. У межах журналістики дедалі більшої актуальності набуває процес диференціації професійної діяльності, зумовлений збільшенням специфіки різних видів засобів масової інформації (друкованих видань, радіо, телебачення). Унаслідок цього виникла об'єктивна потреба в посиленні профілізації процесу підготовки журналістів, що відбилося в інституюванні у вітчизняній вищій школі такого напрямку підготовки фахівців, як тележурналістика.

У процесі формування правосвідомості та правомірної поведінки громадян, підкреслює М. П. Щербань, «провідне місце належить загальноосвітнім та вищим навчальним закладам, де формуються основи правової культури» [5, с.1]. Специфіка діяльності фахівців сфери тележурналістики в сучасних умовах зумовлює вимоги до їх правової підготовки у вищих навчальних закладах. Окрім засвоєння загальних основ правознавства, трудового та підприємницького права, відповідних положень цивільного, адміністративного, податкового, бюджетного законодавства, фахівці цього профілю мають здобути детальніші знання з таких правових галузей, як інформаційне, авторське та патентне право.

У профільних навчальних закладах правова культура майбутніх тележурналістів має формуватися не тільки завдяки циклові правознавчих дисциплін, але й при вивченні професійно-орієнтованих курсів, таких як «Управління інформаційною (тележурналістською) діяльністю», «Ринок телепродуктів», «Професійна етика тележурналіста». У процесі вивчення цих курсів відбувається конкретизація правових знань стосовно найважливіших напрямів діяльності,

що адаптує студентів до конкретних ситуацій, пов'язаних з правом, які можуть виникнути в їхній майбутній професійній діяльності. Наприклад, у курсі «Управління інформаційною (тележурналістською) діяльністю» необхідно передбачити розділ «Формування законодавчих основ управління інформаційною (тележурналістською) діяльністю». У межах курсу «Економіка теледіяльності» — розділ «Правове регулювання економічної активності тележурналістів». У змісті курсу «Інформаційно-аналітичні продукти та послуги» варто проаналізувати правові засади виробництва інформаційної продукції, її патентування, відносин між її виробниками та споживачами; в курсі «Організація інформаційно-аналітичної діяльності» — правові аспекти кадрових ресурсів інформаційно-аналітичної служби, планування та управління кар'єрою співробітників, методів стимулювання праці співробітників; у змісті курсу «Менеджмент телевізійно-інформаційної діяльності» — правові питання управління персоналом, управлінського спілкування, розвитку матеріально-технічної бази та фінансування телебачення.

Формування правової культури неможливе без виховання «бажання самої людини виконувати норми права» [6, с.103]. Провідну роль у формуванні системи ціннісних мотивацій правової соціалізації студентів відіграють дисципліни соціально-гуманітарного циклу: філософія, основи економічної теорії, соціологія, політологія, психологія, педагогіка, релігієзнавство. Проте вплив цих дисциплін є ефективнішим у такому разі, коли здійснюється профілювання їх викладання відповідно до специфіки фахової підготовки.

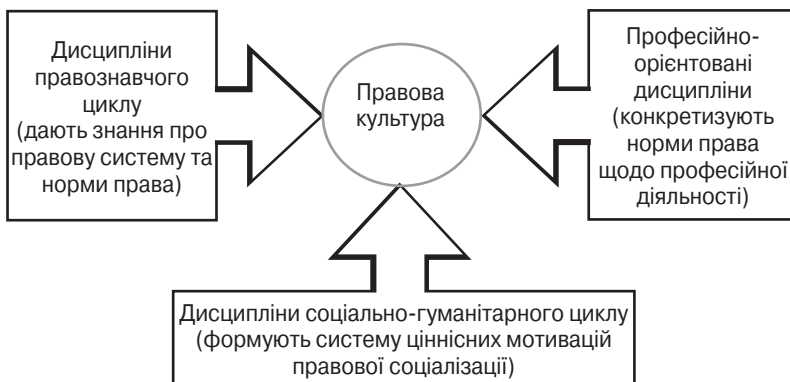

Схема 2. Система формування правової культури майбутніх фахівців через навчальну діяльність у вищих навчальних закладах

Формуючи правову культуру у вищих навчальних закладах, слід зважати на те, що специфіка діяльності тележурналістів за своїм змістом потребує від її суб'єктів набуття навичок роботи з правової освіти. Однією з основних функцій телебачення як соціального інституту є соціалізація (зокрема і правова соціалізація) населення. Фахівець у галузі тележурналістики не може виконувати роль об'єкта освітньо-правової діяльності. Специфіка тележурналістики вимагає від нього набуття навичок агента правової соціалізації. Тому під час навчання у вищому навчальному закладі та проходження виробничої практики на телеканалах конче необхідно забезпечити участь студентів у лекційній пропаганді правових знань серед населення.

Проте правову культуру не можна сформувати лише через освітню та інформаційну діяльність. Надзвичайно важливим у процесі формування правосвідомості та правової поведінки працівників сфери тележурналістики є забезпечення відповідного морально-психологічного клімату у творчих колективах. Необхідно, використовуючи різні виховні засоби, досягти того, щоб правопорушення передбачали не тільки відповідні міри адміністративного характеру зі сторони керівництва, але й викликали моральний осуд колег по роботі.

Таким чином, правова культура особистості завжди детермінується професійною діяльністю індивіду. Потреби професійної діяльності зумовлюють те, що в процесі формування правової культури майбутніх фахівців важлива роль відводиться вивченню окремих галузей права, закріпленню у свідомості їх норм та виробленню відповідних стереотипів поведінки. Правова культура тележурналістів є невід'ємною складовою їх професіоналізму, фундаментальної підготовки та фахової майстерності. Формування основ правової культури фахівців сфери тележурналістики здійснюється під час навчання у вищих навчальних закладах як через викладання дисциплін правознавчого циклу, так і через викладання професійно-орієнтованих та соціально-гуманітарних дисциплін. Формування правової культури неможливе без забезпечення відповідного морально-психологічного клімату в трудових колективах.

Список використаних джерел

1. Коваленко І. П. Формування правової культури тележурналістів як чинник розвитку демократичного процесу в Україні / І. П. Коваленко // *Культура України* : зб. наук. пр. — Харків: ХДАК, 2012. — Вип. 39. — С. 46–52.
2. Коваленко І. П. Роль тележурналістики в електоральному процесі / І. П. Коваленко // *Вісн. Харків. держ. акад. культури* : зб. наук. пр. Вип. 37. — Харків, ХДАК, 2012. — С. 211–216.
3. Конституція України зі змінами. — Харків : Право, 2012. — 64 с.
4. Ерасов Б. С. Социальная культурология / Б. С. Ерасов. — 2 изд., испр. и доп. — М. : Аспект Пресс, 1997. — 591 с.

5. Щербань М. П. Формування правової культури студентів вищих аграрних закладів I-II рівнів акредитації : автореф. дис. ... канд. пед. наук / М.П. Щербань ; Ін-т вищої освіти Акад. пед. наук України. — Київ, 2005. — 20 с.
6. Головченко В. Правові механізми формування правосвідомості студентів / В. Головченко, А. Потьомкін // Право України. — Київ, 2006. — №4. — С. 100–103.

References

1. Kovalenko I. P. Formuvannya pravovoi kultury telezhurnalistiv yak chynnyk rozvytku demokratychnoho protsesu v Ukraini / I. P. Kovalenko // Kultura Ukrainy : zb. nauk. pr. — Kharkiv: KhDAK, 2012. — Vyp. 39. — С. 46–52.
2. Kovalenko I. P. Rol telezhurnalistyky v elektoralnomu protsesi / I. P. Kovalenko // Visn. Kharkiv. derzh. akad. kultury : zb. nauk. pr. Vyp. 37. — Kharkiv, KhDAK, 2012. — С. 211–216.
3. Konstytutsiia Ukrainy zi zminamy. — Kharkiv : Pravo, 2012. — 64 s.
4. Yerasov B. S. Sotsialnaya kulturologiya / B. S. Yerasov. — 2 izd., ispr. i dop. — M. : Aspekt Press, 1997. — 591 s.
5. Shcherban M. P. Formuvannya pravovoi kultury studentiv vyshchyykh agrarnykh zakladiv I-II rivniv akredytatsyi : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk / M. P. Shcherban ; In-t vyshchoi osvity Akademii ped. nauk Ukrainy. — Kyiv, 2005. — 20 s.
6. Holovchenko V. Pravovi mekhanizmy formuvannya pravosvidomosti studentiv / V. Holovchenko, A. Potiomkin // Pravo Ukrainy. — Kyiv, 2006. — № 4. — С. 100–103.

LEGAL CULTURE FORMATION OF THE FUTURE TV JOURNALISTS IN THE CONTEXT OF THE MARKET RELATIONS

Kovalenko I. P., Candidate of Sciences in Social Communications, Associate Professor, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

irakovalenko777@mail.ru

The aim of this article is to disclose the essence and the role of a professional component in legal culture formation in the field of TV journalism.

Research methodology. System and structurally functional methods have been applied.

Results. The author highlights the problem of the legal culture formation of the future TV journalists in the context of market relations with due regard to their future professional work. The system of formation of legal culture of future experts by means of educational activities in higher educational establishments is analyzed. The author emphasizes the legal culture cannot be created only by means of educational and information activities. Ensuring the corresponding moral and psychological climate in creative teams is very important in the course of formation of sense of justice and legal behavior of TV journalists.

Novelty. Legal culture formation of future experts in the field of TV journalism is analyzed for the first time as a system process which has both internal and external factors of development.

The practical significance. The author's conclusions can be used for the improvement of legal culture formation of the future TV reporters in higher educational establishments.

Key words: *TV journalism, professional culture, legal culture, legal awareness.*

Надійшла до редколегії 10.04.2015 р.